

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

OK ./ riksåklagaren ang. grovt bedrägeri medelst brukande av falsk urkund m.m.

(Hovrätten för Västra Sveriges dom den 4 november 2014 i mål nr B 1968-14)
Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att inkomma med svarsskrivelse. Jag vill anföra följande i frågan om prövningstillstånd.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom. Jag kan inte tillstyrka prövningstillstånd.

Bakgrund

OK har av hovrätten dömts för grovt bedrägeri medelst brukande av falsk urkund, medhjälp till grovt bedrägeri medelst brukande av falsk urkund, försök till grovt bedrägeri medelst brukande av falsk urkund samt olovlig körning till villkorlig dom och samhällstjänst 240 timmar. Om fängelse i stället hade valts som påföljd hade fängelse i elva månader dömts ut.

Bedrägerigärningarna har huvudsakligen bestått i att OK under en period om drygt två veckor, vid sex tillfällen deltagit som medgärningsman i en brottslighet som utförts med hjälp av internet och som bestått i att säljare vid web-baserade butiker genom vilseledande förmåtts att orättmätigt leverera varor till gärningsmännen som uthämtat varorna hos Postens paketombud. Vilseledandet har bestått i att betalning för varorna skett on-line med obehörigen åtkomna kontokortsuppgifter och genom att sanningslösa personuppgifter lämnats om beställaren-mottagaren, varefter falska passhandlingar företetts vid uthämtning av varan på sätt som inneburit fara i bevishänseende. OK har deltagit i brottsligheten främst genom att han mottagit kollinummer för varan och därefter, med uppvisande av falskt pass, hämtat ut eller försökt hämta ut varan. De sex brotten har avsett varor med ett värde på mellan 7 539 och 23 978 kr.

Tingsrätten bedömde gärningarna som bedrägeri av normalgraden. Enligt tingsrätten hade åklagaren inte visat att OK deltagit i någon planering av gärningarna utan att han kommit in endast i slutskedet. Det hade, enligt tingsrätten, rört sig om en relativt kort period och om inte särskilt stora värden vid varje enskilt tillfälle. Eftersom falskt pass hade använts fann tingsrätten att OK skulle dömas för försök till bedrägeri medelst brukande av falsk urkund,

bedrägeri medelst brukande av falsk urkund och medhjälp till bedrägeri medelst brukande av falsk urkund.

Hovrätten bedömde brotten som grova bedrägerier och anförde därvid följande.

De aktuella brotten har inte avsett sådana förmögenhetsvärden att de av detta skäl ska anses som grova. Däremot har det vid samtliga tillfällen använts falska handlingar. OK har också medverkat vid framställningen av de falska handlingarna genom att överlämna passfotografier på sig själv för tillverkning av ett falskt pass. Det är också detta pass som använts vid fyra av de åtalade gärningarna. Framtagandet av och användandet av falska pass visar att brottsligheten varit planerad och genomtänkt. Bruket av falska identiteter har försvårat uppklarandet av brotten.

I OKs bil återfanns en färddator (gps), som han använt som hjälpmedel för att hitta till de olika utlämningsställena. Bilen var falskskyldad och hovrätten kan inte se något annat motiv för detta än att OK därmed lättare skulle kunna komma undan om han blev upptäckt. Även detta är omständigheter som visar att brottsligheten varit planerad.

Brottsligheten har således varit förhållandevis välorganiserad och svår att upptäcka. Även om det inte är visat annat än att OKs medverkan varit begränsad har hans deltagande, vid vilken han använt falska handlingar, varit avgörande för brottslighetens fullbordan. Hans medverkan har inte bara varit tillfällig eller impulsstyrd.

Omständigheterna kring brotten är därmed sådana att de är att bedöma som grova.

Överklagandet

OK har överklagat hovrättens dom och yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ska bedöma gärningarna som brott av normalgraden och till följd därav sätta ned antalet timmar samhällstjänst och det alternativa fängelsestraffet betydligt.

OK har till grund för sitt överklagande anført att hovrättens bedömningar i fråga om brottsligheten är grovt felaktiga och att tingsrättens bedömning är mer relevant och den rätta.

OK har som skäl för prövningstillstånd anført följande. Tingsrätten och hovrätten har med beaktande av likadana omständigheter kommit till motsatta uppfattningar i fråga om bedrägeribrotten är grova eller inte. Detta är ägnat att förvåna. Det synes därför finnas betydande behov av ett klargörande när flerfaldiga bedrägerigärningar ska anses vara grova eller inte.

Skälen för min inställning

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (Fitger, Rättegångsbalken, s. 54:26).

Målet i Högsta domstolen gäller främst om ett antal bedrägeribrott (sex stycken) som begåtts med hjälp av falska pass bör rubriceras som grovt bedrägeri eller som bedrägeri av normalgraden.

I straffbestämmelsen om grovt bedrägeri, 9 kap. 3 § brottsbalken, anges ett antal omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömning av om ett bedrägeribrott är grovt. Dessa omständigheter är om gärningsmannen missbrukat allmänt förtroende eller begagnat falsk handling eller vilseledande bokföring eller om gärningen annars varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Huruvida ett bedrägeribrott är grovt ska bedömas med hänsyn till samtliga vid brottet föreliggande omständigheter (se bl.a. NJA II 1962 s. 206, NJA 1986 s. 234, NJA 1989 s. 810 och NJA 2007 s. 973). De försvårande omständigheterna som anges i paragrafen är endast vägledande exempel. Ett bedrägeri är inte nödvändigtvis grovt därför att någon av de angivna kvalifikationsgrunderna är för handen. Å andra sidan kan omständigheter som inte särskilt räknas upp i lagen medföra att brottet rubriceras som grovt.

Det faktum att gärningsmannen använt en falsk handling vid brottet innebär således inte att bedrägeri med användande av falsk handling alltid ska bedömas som grovt bedrägeri (se Holmqvist m.fl., Brottsbalkskommentaren 9:3 s. 1).

I NJA 1986 s. 234 fann Högsta domstolen att ett bedrägeri för att få ut varor till ett värde av cirka 3 700 kr med begagnande av falskt postkvitto inte skulle bedömas som grovt bedrägeri. Högsta domstolen underströk att det förhållande att en urkundsförfalskning utgjort medel vid bedrägeriets begående, oavsett gärningens beskaffenhet i övrigt, inte kan ge bedrägeriet ett så högt straffvärde att det ska bedömas som grovt. Högsta domstolen erinrade om att minimistraffet för urkundsförfalskning – liksom för normalgraden av bedrägeri – är fängelse 14 dagar. Det bedrägeri som den tilltalade gjort sig skyldig till avsåg ett förhållandevis begränsat förmögenhetsvärde. Enligt Högsta domstolen framstod inte förfalskningen som särskilt kvalificerad med avseende på vare sig den förfalskade handlingen eller förfaringssättet. Högsta domstolen fäste också vikt vid att det, även om handlandet i någon mån präglats av

förslagenhet, varit uteslutet att den tilltalade skulle undgå upptäckt samt att brottsligheten hade drag av desperation. Enligt Högsta domstolen framstod den tilltalades handlingar som brottslighet av ordinär beskaffenhet.

I RH 1991:40 dömde hovrätten för bedrägeri medelst brukande av falsk urkund i stället för grovt bedrägeri medelst brukande av falsk handling. Gärningsmannen hade mottagit en förfalskad check på 15 000 kr, på vilken han tecknat sitt namn innan han presenterade den i bank och mottog 15 000 kr. Hovrätten hänvisade till Högsta domstolens resonemang i NJA 1986 s. 234. Utöver det faktum att brottet avsåg ett värde som är avsevärt lägre än vad som enligt praxis normalt medför att bedrägeri bedöms som grovt brott beaktades att gärningen inte heller i övrigt framstod som särskilt kvalificerad; den hade inte föregåtts av någon planering utan var en typisk impulshandling samt hade gärningsmannen inte kunnat undgå upptäckt.

Vid den praxisgenomgång som Egendomsskyddsutredningen genomförde beträffande gränsdragningen mellan bedrägeri och grovt bedrägeri fann utredningen att vid bedrägeri som begåtts med hjälp av falsk handling hade i många fall tillämpats en värdegräns på ett halvt prisbasbelopp, dvs. drygt 20 000 kr. Värdegränsen hade dock inte tillämpats lika strikt som värdegränsen mellan snatteri och stöld. I några domar hade bedrägeriet bedömts vara av normalgraden, trots att det begåtts med hjälp av falsk handling och avsett ett högre belopp än ett halvt prisbasbelopp. Utredningen fann också exempel på domar där beloppet understigit ett halvt prisbasbelopp, men där bedrägeriet ändå ansetts vara grovt. (SOU 2013:85, Stärkt straffrättsligt skydd för egendom, s. 100.) Att det förekommer att domstolarna när gärningsmannen har begagnat falsk handling, om de belopp som bedrägeriet avser inte kan betecknas som betydande, dömer för bedrägeri av normalgraden och för urkundsförfalskning, och att beloppsgränsen i detta hänseende torde gå vid ett halvt basbelopp bekräftas av Borgeke m.fl. (Borgeke m.fl. Studier rörande påföljdspraxis med mera, 5 uppl. s. 560).

Genom bl.a. Högsta domstolens tidigare avgörande NJA 1986 s. 234 står klart att bedrägeribrott inte ska bedömas som grovt enbart av det skälet att en falsk urkund har brukats. Hänsyn till samtliga omständigheter vid gärningen måste tas. En omständighet bland flera omständigheter att därutöver beakta är vilket värde brottet avsett. De här aktuella brotten har endast i något fall avsett belopp överstigande ett halvt basbelopp. I detta fall är emellertid också andra omständigheter att beakta. Utöver bruket av falsk passhandling har hänsyn tagits till att brottsligheten varit planerad, förhållandevis välorganiserad och svår att upptäcka. Som ovan anförts visar Egendomsskyddsutredningens praxisgenomgång, liksom refererad hovrättspraxis, att det förhållandet att någon har använt sig av en falsk handling inte alltid medför att gärningen bedöms som grov och att hänsyn därutöver inte bara tas till de belopp brottet avsett.

Jag har inte fått några indikationer på att det råder osäkerhet bland åklagare och domstolar när det gäller frågor om rubricering av bedrägeribrott i detta avseende. Enligt vad jag har erfarit torde underrättspraxis vara tämligen enhetlig. Sannolikt skulle en prövning av detta överklagande inte innebära någon precisering av rättsläget. Eftersom vid bedömningen av till vilken grad brottet hör hänsyn ska tas till samtliga omständigheter vid brottet finns också en risk för att en prövning av överklagandet inte får någon större betydelse utanför det här aktuella målet.

Mot bakgrund av det anförda anser jag att det, i vart fall för närvarande, saknas behov av att vägledande uttalanden av Högsta domstolen i denna fråga. Utvecklingscentrum Stockholm, som inom Åklagarmyndigheten har ett särskilt ansvar för metodutveckling och rättslig utveckling när det gäller bekämpande av bedrägeribrott, kommer dock att noga följa utvecklingen i praxis på området.

Någon annan fråga av prejudikatintresse finns enligt min bedömning inte i målet.

Jag anser inte heller att det föreligger några skäl för extraordinär dispens.

Sammanfattningsvis kan jag inte tillstyrka prövningstillstånd.

Bevisuppgift

Jag ber om att få återkomma med utvecklande av talan och bevisuppgift för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Kerstin Skarp

Hedvig Trost

Kopia till:

Utvecklingscentrum Stockholm
Göteborgs åklagarkammare (AM-74347-13)